

Відбудова церкви Івана Мазепи в с. Дігтярівці у 2011 р.

Спеціально для «Гомону України»

Володимир Мезенцев, Ph. D.
виконавчий директор
Батуринського
археологічного проекту
Канадський Інститут
Українських Студій

Минулого року, завдяки підтримці українців Канади та Америки, під керівництвом директора науково-дослідного інституту історії архітектури та містобудування у Києві, архітекта Сергія Юрченка почалась реставрація напівзруйнованого визначного мурованого храму св. Покрови Української Православної Церкви Київського Патріархату в селі Дігтярівці Новгород-Сіверського району Чернігівської області. Юрченко від імені мешканців та адміністрації села, пароха церкви, її реставраторів та будівельників щиро дякує спонсорам цього проекту Дослідному Інститутові «Україніка» (президент Орест Стеців) при Лізі Українців Канади (голова Крайової Управи Орест Стеців) у Торонті та Товариству св. Андрія у ЗСА (президент архидиякон д-р Ігор Махлай, секретар Михайло Герець, скарбник Віталій Візір, посередник Наталя Матвієнко) за щедрий грант US \$20,000, використаний на відбудову храму протягом 2011 р. Відзначимо, що вищеназвані керівники й

Церква св. Покрови у с. Дігтярівці (1708-09).
Фото С. Прокудіна-Горського, 1913 р. Приватна колекція
Євгена Бурика у Новгороді-Сіверському.

Дігтярівський храм, зачинений після большевицького
перевороту. Фото С. Таранушенка, 1930 р.

українсько-шведський військовий і політичний альянс з метою звільнити центральну Україну від зверхності Москви. За місцевим переказом, у Покровській церкві перед образом Матері Божої Дігтярівської гетьман присягнув на вірність королеві. 2008 р. поблизу села місцеві власті встановили гранітний пам'ятник Мазепі та Карлові на вшанування 300-ліття їх історичного союзу. Однак долі шведсько-козацького війська, як і Дігтярівського храму та славної ікони не склались щасливо.

Після поразки повстання Мазепи його герб, вигравіруваний на шатах цієї ікони, безуспішно намагались стерти і закрили накладкою. За большевицької влади Покровську церкву зачинили, оригінал чудотворної ікони Богоматері Дігтярівської тоді зник, а її коштовні шати та інші церковні цінності забрали до музею у Києво-Печерській Лаврі в 1930-х рр. У 1960-61 рр., за наказом голови місцевого колгоспу, трактором знесли східню, вівтарну й західню частини храму та скинули копули. Люди ще пам'ятають, як на голову одного з руйнівників церкви, що розбивав її стіни ломом, згорі зірвалася цеглина. Нищити храм далі дігтярівці відмовились. Але непокрита напіврозсoreна

Портрет гетьмана України Івана Мазепи, XVIII ст.
Дніпропетровський художній музей.

працівники цих установ добровільно і зразково вели фінансові справи, спілкування й кореспонденцію з жертводавцями, оперативно пересилали фонди до Києва Юрченкові та реклямували проєкт. Він би не був можливим без авторитетних спонсорів.

Багато добротинців у Пів-

нічній Америці надіслали спонсорам свої пожертви на цю ціль. Їх імена з пошаною і вдячністю оприлюднюємо нижче. Це є вельмишановні Володимир та Олена Кудла, Орест Пісецький, Оксана та Ярослав Соколики, Орест і Тетяна Джулинські, М. Миро, Василь Мойсяк, Стефан Мачужак, Іванка Березовська,

Ірина Малащук і Тереза Стадник (Торонто), Тарас Нарожняк (Стоні-Крік, Онтаріо), Ярослава й Мирон Литвини (Ошава, Онтаріо), Люба Левицька, Ярослав Чолій (Монреаль), Богдан Небожук (Едмонтон), Вячеслав Вишневський (Річмонд-Гілл, Нью-Йорк), Надя Шкільник (Акрон, Огайо), Григорій Шмигуль (Сиракюзи, Нью-Йорк), Даніель Кашімер (Бруклін, Нью-Йорк), Валентина Кузмич, Оксана Россі (Нью-Йорк Ситі), Зіна Іллюк (Белл-Гарбор, Нью-Йорк), Наталя Даниленко (Сомердейл, Нью-Йорк), Марія Фізер (Сомерсет, Нью-Джерзі), Волтер Колубінський (Фоенікс-вілле, Пенсільванія), Надя Єфімов (Вудгавен, Нью-Йорк), Анна Шерко (Нью-Палту, Нью-Йорк), Валентина Крам (Льос-Анджелес, Каліфорнія), Пітер Лахола та Ірина Воллес (Плейн-Ситі, Огайо), Анатолій та Раїса Дорошенко (Нортвілл, Мічиган), д-р Богдан і Богдана Чудіо (Шорт-Гіллз, Нью-Джерзі), Анна Макух (Глендейл, Калі-

Канади при катедрі св. Володимира у Торонті (голова Євгенія Мельничук) та від Сестрицтва ім. св. Ольги при церкві св. Андрія у Потомасі в Меріленді (голова Ольга Матула).

Видатний меценат гетьман Іван Мазепа (1687-1709) спорудив і реконструював своїм коштом 43 церкви, дзвіниці, монастирські й цивільні будови в Україні та за її межами. Останньою й одною з найкращих його фундацій є цегляна Покровська церква 1708-09 рр. у Дігтярівці. Гетьман віділів на її зведення 15,000 золотих, трохи менше, ніж на спорудження найбільшого мурованого собору св. Трійці у своїй столиці Батурині (20,000 золотих). П'ятидільний, п'ятиверхий, хрещатий Покровський храм має незвичайно широку центральну баню, діаметром 9.1 м. Вона є більша за головні бані зруйнованого Батуринського Троїцького собору та Софійського собору в Києві (діаметр 7.7 м). Масивна центральна баня з ліх-

Пам'ятник гетьманові Іванові Мазепі та шведському
королеві Карлові XII в Дігтярівці на місці їх зустрічі 30
жовтня 1708 р. Фото автора.

форнія), Уляна Дячук (Рутерфорд, Нью-Джерзі), Богдан Казанівський і Донна-Лідія Васильківська (Безеда, Меріленд), Ярослав і Марія Кісюк (Йонкерс, Нью-Йорк).

З особливою приємністю відзначимо високоповажного Емілія Зайла (Кіссімі, Флоріда), котрий великодушно пожертвував основну частину вказаного гранту. Згадаємо з вдячністю голову проводу ОУН Миколу Плав'юка, який першим у 2010 р. надав субсидію на цей проєкт від Фундації ім. Олега Ольжича в Україні, та порекомендував Товариству св. Андрія спонсорувати його. Дуже дякуємо також за датки від відділу ім. св. Княгині Ольги Союзу Українок

тарем (лантерн) Покровської церкви досягала висоти 34 м, а з маківкою й хрестом — 45 м і була видна за 10 км навкруги. Серед споруд центральної України цей храм виділяється досконаліми архітектурними формами і зовнішнім декором у стилі західноєвропейського барокко. Вважається, що його дизайнер був обізнаний з тогочасною архітектурою Франції та Італії.

Покровська церква прославилась і своєю святинією — чудотворною іконою Богородиці Дігтярівської. Її образ з Христом-Немовлям був написаний у самотньому народному стилі з місцевим кольоритом цього деснянського краю, ма-

Копія ікони Богоматері Дігтярівської 1794 р.
Фото М. Турчинова, 2011 р. Національний заповідник
«Чернігів стародавній». Позолочені срібні шати ікони,
фундовані Мазепою (87 x 68 см). Музей історичних
коштовностей України, Київ. Комп'ютерна реконструкція
ікони з шатами В. Сидоренка, 2012 р.

буть, в другій половині XVII ст. Оригінал ікони втрачено, але лишилися її копії (списки) XVIII-XIX ст.

Побожний Мазепа їздив до храму Дігтярівки на поклоніння цій іконі й молитви і оздобив її розкішними срібними з позолотою шатами. Вони є високохудожнім твором українського барокового ювелірного мистецтва та металопластики кийської школи і зберігаються у Музеї історичних коштовностей України в Києво-Печерській Лаврі. Дві подібні пишні позолочені срібні шати ікон, замовлені гетьманом і прикрашені його гербом, демонструвались на виставці «Україна-Швеція» в Українському музеї Нью-Йорку в 2010 р.

Ця непересічна церква та Дігтярівка пов'язані з важливими історичними подіями Мазепиного повстання за незалежність козацької держави. У жовтні 1708 р. поблизу того козацького села на березі Десни стала таборою шведська армія. Там Мазепа з його козаками приєднався до короля Карла XII і уклав

споруда сама швидко руйнувалась від запустіння й опадів і натепер дійшла до аварійного стану.

Відбудова... стор. 12

Праворуч: Керівник проєкту
реставрації Дігтярівського
храму архітект Сергій
Юрченко та майстер-реставратор Олександр
Єременко. Фото автора.

Реставрація Покровської церкви. Фото В. Мезенцева,
вересень 2011 р.

Відбудова церкви Івана Мазепи в с. Дігтярівці у 2011 р.

Зліва: південний приділ церкви до і після реставрації.

Зверху: фрагмент відновленого південного portalу.

Фото С. Юрченка, о. Вячеслава Павленка та О. Єременка, 2010-11 рр.

➔ **Закінчення з стор. 11**

З 1954 р. (початок Хрущовської відлиги) до нашого часу історики архітектури, реставратори та пам'яткоохоронці неодноразово звертались до відповідних державних установ з пропозиціями реставрувати і не дати загинути цій унікальній пам'ятці архітектури національного значення. У роки незалежності патріотично налаштована сільська голова Дігтярівки Тетяна Школьна та місцева громадськість також добивались від держави заходів відбудувати храм і зробити його діючим. На жаль, дістати фонди на цю ціль в Україні не вдалось. Лише за фінансової допомоги вищезгаданих спонсорів та приватних осіб з діаспори київський архітект С. Юрченко розпочав планомерну наукову реставрацію Покровської церкви з кінця 2010

З травня до грудня минулого року будівельники розібрали потужні завали цегли від зруйнованих стін та перекрили церкву, поставили риштування, наново змурували розбиту східню підпружну арку, що підтримує головну баню (без цього неможливо звести на ній важку копулу) та майже повністю відновили найбільш пошкоджений південний приділ. Там наново звели карниз і напівсферичну копулу з восьмикутним ліхтарем/підбаням. Реставратори достовірно відтворили втрачені фасадні декоративні деталі з цегли та назовні потинькували стіни приділу. Його баню увінчали цибулястою маківкою з дерев'яними каркасом та тимчасовою покрівлею. На початку нового будівельного сезону в квітні на цю баню встановлять хрест, що викували й позолотили у Києві, та опорядять вікна

збирається до 50-70 мешканців Дігтярівки та гостей. Інші Служби о. Вячеслав змушений відправляти по хатах вірян чи у сільському клубі. Міські власті Новгороду-Сіверського відмовились виділити йому землю для спорудження там нової церкви, приналежної до УПЦ КП. Вважає і захоплює велика посягата о. Вячеслава пастирському служінню вірним цього краю та подвижництвом (він роками жив у монастирях). На околиці рідного села Дробишів поблизу Новгороду-Сіверського він, за зразком давніх печерних монастирів, викопав у яру печерну каплицю, присвячену св. Отцям Преподобним Печерським, і встановив там ікони та інше церковне начиння. Там о. Вячеслав усамітнюється для молитви, служить і виконує пастирські обов'язки серед навколишніх селян.

Владика Іларіон, єпископ Чернігівський і Ніжинський УПЦ КП, відвідує Дігтярівку на церковні свята і править Службу Божу разом з о. Вячеславом серед руйн Покровського храму. 16 жовтня 2011 р. на свято Дігтярівської ікони Богородиці (три дні після престольного свята Покрова Божої Матері) архипастир та парох співслужили там водосвятний молебень. Крім численних парафіян були присутні будівельники і реставратори церкви. Владика Іларіон благословив справу її відродження.

На свята до храму привозять позичені копії чудотворної ікони Богородиці Дігтярівської, які розійшлися по державних музеях/заповідниках та приватних колекціях Києва, Чернігова й Новгороду-Сіверського. Коштом гранту на реставрацію Юрченко замовив у київського іконописця написати нову копію цієї ікони у подарунок храмові.

Покровську церкву вже взято під охорону держави як пам'ятку архітектури. Сільська голова та парафія клопочуть про передачу її з державної власності у володіння місцевої релігійної громади. Тож, після відбудови храму його парафія буде сама утримувати й зберігати цю архітектурну пам'ятку. Активно допомагає відродженню Мазепиної церкви у Дігтярівці та рекламує цей проєкт в пресі та інтернеті відомий журналіст, краєзнавець і громадський діяч Борис Домоцький у Новгороді-Сіверському.

Основні роботи ще попереду.

Юрченко планує протягом цього року відреставрувати місцями пошкоджену кладку стін та орнаментальні елементи фасаду північного приділу і центрального об'єму церкви. Технічно найскладнішим буде побудувати наново широку головну півсферичну цегляну копулу, діаметром 9.1 м, з високим світловим ліхтарем. На закінчення робіт треба потинькувати екстер'єр та інтер'єр храму, вкрити його металевим дахом, встановити позолочені хрести, ковані двері, ґрати й шибки на вікна.

Юрченко від імени парафії та настоятеля Покровського храму, мешканців і адміністрації села, архітектів та реставраторів, дослідників Мазепиних споруд, віруючих, патріотів та усіх небайдужих до справи врятування останньої визначної церкви Мазепи звертається до українських організацій і добродіїв у Північній Америці з проханням підтримати відбудову Дігтярівської церкви цього року. Спонсори проєкту Дослідний Інститут «Україніка» в Канаді та Товариство св. Андрія у ЗСА приймають пожертви на таку ціль і надсилають офіційні посвідки для сплачування податків громадянам обох країн.

Тих добродійців у Канаді, які бажають пожертвувати на цей проєкт, ласкаво просимо надіслати Ваші чеки за адресою: **Mr. Orest Steciw, President, Ucrainica Research Institute, 83 Christie St., Toronto, Ontario, Canada M6G 3B1. Телефон: (416) 516-8223. Email: luc@lucorg.com; ucrainica@bellnet.ca. Будь ласка, виписіть Ваші чеки з пожертвами на "Ucrainica Research Institute, Memo/Re: Mazepa Church Project".**

Американським добродійникам радимо надіслати пожертви до: **St. Andrew's Society Inc., 1023 Yorkshire Dr., Los Altos, CA 94024, USA. Ласкаво просимо виписати Ваші чеки на "St. Andrew's Society Inc., Memo/Re: Mazepa Church".** Усім спонсорам і жертводавцям буде висловлена подяка в українській пресі Північної Америки. Їх імена та назви організацій, що спричинили до відбудови Покровської церкви, будуть передані її настоятелю для вшанування за церковним звичаєм.

За додатковою інформацією про реставрацію Дігтярівського храму можна звернутись до автора цієї статті у Торонто за

телефоном (416) 766-1408 чи email: v.mezentsev@utoronto.ca та безпосередньо до архітекта Сергія Юрченка у Києві за його мобільним телефоном: 095-877-3508 чи email: ilche@meta.ua. Мобільний телефон настоятеля Покровської церкви у Дігтярівці о. Вячеслава Павленка є: 096-238-3752.

спроби реконструкції палацу гетьмана Кирила Розумовського у Батурині (1799-1803) в XX ст. стали марною витратою коштів та будівельних матеріалів. Їх швидко розграбовували і споруда продовжувала руйнуватись від недогляду й запустіння. Тільки тривала й дорога реставрація палацового ком-

Східна підпружна арка головної бані храму до і після відтворення. Тут і далі фото С. Юрченка, 2011 р.

Враховуючи теперішню політичну та економічну ситуацію в Україні, годі й сподіватись на допомогу держави чи зuboжілого населення у продовженні відбудови Мазепиної церкви, приналежної до Київської Патріархії. Надіємось, що знайдуться добродії у діаспорі, котрі не допустять зупинки її вдало початої реставрації. Без невідкладного ремонту головна частина залишків храму буде надалі неминуче руйнуватись і лишатись у небезпечному аварійному стані. Як правило, розпочата реставрація архітектурної пам'ятки має бути обов'язково доведена до кінця і не може обмежитись якоюсь частиною споруди, бо з часом зруйнується й те, що вже вдалось відновити.

Наприклад, три незавершені

р. На початок робіт збереглися тільки квадратова у плані центральна частина храму з восьмикутним підбаням та гранчасті південний і північний приділи. На останньому ще стоїть копула з світовим ліхтариком. На інших компартиментах бані обвалились.

Юрченко найняв бригаду кваліфікованих мулярів з м. Глухова та м. Чернігова і залучив дігтярівських будівельників й робітників. Їх очолює досвідчений глухівський майстер реставрації церков Олександр Єременко. Восени 2010 р. вони спорудили тимчасовий дерев'яний дах, щоб захистити від опадів віцілу баню північного приділу.

Служба Божу у Покровській церкві на свято Дігтярівської ікони Богородиці 16 жовтня 2011 р.